

Az állam és az önkormányzat alapjogi jogalanyisága

I. Bevezetés

Jelen írásban arra a kérdésre keresem a választ, hogy az állami és önkormányzati szervezeteknek van-e alapjogi jogalanyisága? A kérdés megválaszolásához elengedhetetlen az Alkotmánybíróság vonatkozó ítéleteinek elemzése és ismertetése. Itt meg kell jegyezni, hogy a rendelkezésemre álló idő és terjedelem szűkössége miatt nem tudom részleteiben elemezni és bemutatni az összes témával kapcsolatos jogesetet.

Az Alkotmánybíróság létrehozásáról 1989 januárjában határozott az Országgyűlés, de a szervezetről, hatásköréről már korábban - a rendszerváltást előkészítő háromoldalú politikai egyeztető tárgyalásokon - döntés született. Az Országgyűlés 1989 októberében módosította az Alkotmányt, beiktatta a 32/A. §-t, amely a magyar közjogban korábban ismeretlen jogintézmény, vagyis az alkotmánybíráskodás alapvető szabályait rögzítette. Az Alkotmánybíróságról szóló 1989. évi XXXII. törvény 1989. október 30-án lépett hatályba. Az Országgyűlés 1989. november 23-án megválasztotta az Alkotmánybíróság első öt tagját, a Testület 1990. január 1-jén kezdte meg működését. Az 1994-es alkotmánymódosítással az alkotmánybírák létszámát tizenegyen állapították meg. Az Alkotmánybíróság jelenlegi elnöke dr. Sulyok Tamás alkotmánybíró. Az alkotmánybírák jelölésére vonatkozó szabályozás 2010-ben megváltozott, továbbá ebben az évben az Alkotmánybíróság hatásköre is módosult: a költségvetésről, központi adónemekről, illetékekről, járulékokról, vámokról szóló törvények megsemmisítésére vonatkozó jogkörét korlátozta a jogalkotó. 2011 júniusában az Országgyűlés öt új alkotmánybírárt választott meg, ezzel a Testület létszáma tizenöt főre nőtt.

Magyarország Alaptörvényének 2012. január 1-i hatályba lépésével alapjaiban változott meg az Alkotmánybíróság hatásköre és eljárásrendje (a korábitól részben eltérőek az indítványozási jogosultságra vonatkozó szabályok és a Testület új szervezeti felépítésben jár el). Az Alkotmánybíróság fő feladata - az utólagos absztrakt normakontroll helyett - az alkotmányjogi panaszok elbírálása lett.² A Testület az alkotmányjogi panasz keretében megkapta a konkrét bírói döntések alkotmányossági felülvizsgálatának lehetőségét, ami konkurens helyzetbe hozhatja az Alkotmánybíróságot a legfőbb bírói szervvel, a Kúriával.³

Az Alkotmány és az Alkotmánybíróságról szóló korábbi törvény szerint bárki kezdeményezhette az Alkotmánybíróságnál a jogszabályok alkotmányossági vizsgálatát. Az Alkotmánybíróság többnyire az utólagos absztrakt normakontroll hatáskörében hozta meg legfontosabb döntéseit (pl. halálbüntetés eltörlése, abortusz-határozatok, eutanázia kérdésében). Az Alkotmánybíróságnak ugyanakkor nem volt hatásköre az egyedi ügyek - bírói döntések - alkotmánybírósági vizsgálatára, az alkotmányjogi panasz intézménye arra az esetre szűkölt, ha az indítványozó ügyében alkotmányellenes jogszabályt alkalmaztak.

Az Alaptörvény 24. cikke tartalmazza az Alkotmánybíróságra vonatkozó alapvető szabályokat, a Testület működési törvényi kereteit az Alkotmánybíróságról szóló új, 2011. évi CLI. törvény tartalmazza, a működés, az eljárás és a szervezeti felépítés részletes szabályait pedig az Ügyrendjében⁴ állapította meg a Testület.⁵

¹ PhD hallgató, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Közigazgatás- Tudományi Doktori Iskola

² Az alkotmánybíróság története. <https://alkotmanybirosag.hu/tortenete/> (2019. június 11.)

³ Molnár András – Téglási András – Tóth J. Zoltán: A magánjogi és az alapjogi érvelések együttélése – feszültségek és dilemmák. In: Jogelméleti Szemle 2012/2. szám, 88. o.

⁴ Az Alkotmánybíróság ügyrendjéről szóló 1001/2013. (II. 27.) Tü határozat

II. Az alapjogi jogalanyiság problémája

Az alapjogi jogalanyiság problémaköre alapjaiban arra a kérdésre vonatkozik, hogy az indítványozó alkotmányjogi panasa visszautasítható-e arra hivatkozva, hogy nincs anyagi jogosultsága, azaz, hogy a panaszos egyáltalán az általa felhívott alapvető jog jogosultjának tekinthető-e.⁶

Az Alkotmánybíróság - 2012 előtti gyakorlatában - alapvetően visszautasította azokat az alkotmányjogi panaszokat, amelyek állami szervektől vagy állami intézményektől érkeztek. A háttérben az állt, hogy egyrészt az alkotmányjogi panaszt az alapjogi jogsérelmek orvoslása eszközének tartotta, másrészt az alapjogra úgy tekintett, mint az egyént az állammal szemben megillető garanciákra, így az állami szervek nem rendelkeztek alapjogvédelemmel.⁷

Az Alkotmánybíróság 2012-t követően, kezdetben folytatni látszott e gyakorlatát, és az állami szervektől vagy azok intézményétől érkező panaszokat a korábbi gyakorlathoz hasonlóan az „indítványozó jogosultságának hiánya” miatt (hivatkozva az Abtv. 64. § b) pontjára) utasította vissza⁸. Egyes bírói vélemények szerint, azonban már itt egyértelművé kellett volna tenni, hogy az állami szervek és intézmények semmilyen körülmények között nem lehetnek alapjogvédelem alanyai, nem csak akkor, ha közhatalmi jogosítványt gyakorolnak.⁹

Később azonban az Alkotmánybíróság változtatott gyakorlatán és eltávolodott az alapjogi anyagi jogalanyiság megkövetelésétől. Elsőként egy orvosi műhiba miatt indult kártérítési per¹⁰ kapcsán, ahol az Alkotmánybíróság egyrészt alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdésnek tekintette az indítványozói jogosultság meglétének vagy hiányának a problematikáját, másrészt megállapította, hogy az indítványozó közhatalmi jogosítványokkal nem rendelkezik, így egyértelműen fennáll az indítványtételi jogosultsága.

Az Alkotmánybíróság joggyakorlata - 2016 óta - nem egységes az állami szervek alapjogi jogalanyiságának megítélését illetően, és az állami szervek, például önkormányzatok vagy akár bíróságok által benyújtott alkotmányjogi panaszok esetén egyes esetekben megállapította az indítványozói jogosultság fennállását. Előfordult azonban olyan is, amikor az Alkotmánybíróság az alapvető alkotmányjogi jelentőségű kérdés hiánya miatt utasította vissza az állami tulajdonában álló gazdasági társaság panaszait.¹¹

A helyi önkormányzatok által benyújtott alkotmányjogi panaszok körében az Alkotmánybíróság kifejezetté tette a korábbi – az Alkotmány alapján kialakult - gyakorlat megváltoztatását, tekintettel arra, hogy a 3149/2016. (VII. 22.) AB végzésben az

---

⁵ Az alkotmánybíróság története. Forrás: <https://alkotmanybirosag.hu/tortenete/> (2019. június 11.)

⁶ Térey Vilmos: Indítványozó-fogalom az alkotmányjogi panaszoknál. Alkotmánybírósági Szemle 2016/1. szám, 108. o. Az alapjogi jogalanyiság kérdése összekapcsolódik az érintettség problémájával, azonban az utóbbi jóval tágabb, hiszen általában az alkotmányjogi panaszt kezdeményező fél anyagi jogi és eljárásjogi jogosultságáról szól.

⁷ Az alapjogok rendeltetéséről: 65/1992. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1992, 289, 291. Erre a döntésre épít az Alkotmánybíróságnak az a későbbi határozata, amely 113, a Honvédelmi Minisztérium által benyújtott alkotmányjogi panaszt utasított vissza az alapjogi jogosultság hiánya miatt. Lásd: 23/2009. (III. 6.) AB határozat, ABH 2009, 174, 188-189. Lásd a 2012-t megelőző gyakorlatról bővebben: Térey: i.m. 110-111. o.

⁸ 3307/2012. (XI. 12.) AB végzés, Indokolás. Mely ügyben az Alkotmánybíróság a Nemzeti Adó- és Vám Hivatal alkotmányjogi panaszát utasította vissza, majd a 3317/2012. (XI. 12.) AB végzésben a helyi választási iroda (azaz voltaképpen a jegyző) alkotmányjogi panasa került visszautasításra az indítványozói jogosultság hiánya miatt.

⁹ A 23/2009. (III. 6.) AB határozatban ugyanis ez az érvelés is megjelenik. Térey: i.m. 111-112. o.

¹⁰ 3091/2016. (V. 12.) AB határozathoz egy párhuzamos indokolás és egy különvélemény is kapcsolódik, s mindkettő tárgyalja az alapjogi jogalanyiság kérdését. Lásd bővebben: jelen írás III. fejezetében.

¹¹ Lásd a „Magyar-szlovák összekötő földgázszállító vezeték” építéséhez szükséges elhelyezési bányaszolgalmi jog alapítása miatt járó kártalanítás miatt. 3179/2016. (IX. 26.) AB végzés (Előadó alkotmánybíró: Varga Zs. András)

Alkotmánybíróság irreleváns tényezőnek tekintette, hogy a helyi önkormányzatok közhatalmat gyakorló szervek, és helyette a mellérendelt viszonyra helyezte a hangsúlyt. „Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény és az Möt. idézett szabályai alapján tehát azt állapította meg, hogy – eltérően az Alkotmány már nem hatályos szabályozására épült és az erre irányuló kötelezettség ellenére, a 13/2013. (VI. 17.) AB határozat szerint, ez idáig felül nem vizsgált korábbi gyakorlattól –, az önkormányzat is élhet az Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasszal, feltéve, hogy az alkotmányjogi panasz alapjául szolgáló jogvitás ügyben mellérendelt jogalanyként és nem a közhatalom gyakorlójaként járt el. Az indítványozói jogosultság szempontjából tehát nem az önkormányzat (egyébként különleges) jogi státuszának, hanem annak van relevanciája, hogy az önkormányzat az alapul fekvő ügyben, hierarchikus viszonyban, a közhatalmi jogosítványával élve, avagy a vagyoni forgalom mellérendelt alanyaként járt-e el.”¹²

Az Alkotmánybíróság abban az esetben is elismerte az indítványozó alapjogi jogosultságát, amikor az alkotmányjogi panaszt egy közszolgálati műsorszolgáltató nyújtotta be, sajtószabadságának sérelmére hivatkozva.¹³

Meg kell említenem azt az ügyet¹⁴ is, amikor a Fővárosi Törvényszék, azaz egy bíróság nyújtott be munkaügyi jogvitában alkotmányjogi panaszt a Kúria döntése ellen. Az Alkotmánybíróság ebben az ügyben is megállapította az indítványozói jogosultságot. Az Alkotmánybíróság érvelése szerint „tárgyi ügyben az indítványozó bíróság munkáltatóként, egy munkaügyi jogvitában, mellérendelt jogalanyként, mint a polgári per alperese szerepelt. Az Alkotmánybíróság álláspontja szerint a jelen ügyben az indítványozó indítványtételi jogosultsága megállapítható, különös tekintettel arra, hogy a tisztességes eljáráshoz való jogának sérelmére hivatkozott, amely minden bírósági eljárásban érintett személyt és törvény által létrehozott jogalanyt megillető alapjog.”¹⁵

Végül ki kell emelnem az Alkotmánybíróság a 23/2018. (XII. 28.) AB határozatával meghozott döntését¹⁶, amivel meglátásom szerint az Alkotmánybíróság szembe ment saját gyakorlatával, mivel a bírák többsége nem vette figyelembe, hogy a közhatalmi szerepkörben megjelenő indítványozónak nincs indítványozói jogosultsága.

Az Alkotmánybíróság álláspontja az önkormányzatok államszervezetben elfoglalt helyét, a helyi önkormányzathoz való jog kollektív alapjogi megközelítését illetően az évek során lényegi változásokon ment keresztül, hiszen a kollektív alapjogi védelemtől a képviselő-testület hatásköri csoportjainak alkotmányos védelméig jutott el. A jelenlegi szabályozás szakít a korábbi felfogással, a helyi önkormányzathoz való jog alaptörvényi szintű védelme megszűnt.¹⁷ Az Alaptörvény önkormányzati szabályai részben eltérnek a korábbi Alkotmányéitól¹⁸ és alapvetően eltérő a két alkotmány szabályozási filozófiája. Az

---

¹² Az Alkotmánybíróság 13/2013. (VI. 17.) AB határozatának indokolása [18.]. Ugyanerre a végzésre hivatkozott azóta hasonló témában: 3032/2017. (III. 7.) AB végzés, Indokolás [9]; 3048/2017. (III. 20.) AB végzés, Indokolás [7] (mindhárom ügy előadó alkotmánybírója: Dr. Juhász Imre)

¹³ A 20/2016. (X. 28.) AB határozat (Előadó alkotmánybíró: Szívós Mária) Ahogy Stumpf István alkotmánybíró különvéleményében rámutat, a többségi határozat nem is vizsgálta, hogy a közvetett állami tulajdonban álló közszolgálati médiaszolgáltató alapjogi jogalanyisága fennáll-e. Indokolás, [70-71].

¹⁴ A 3005/2017. (II. 1.) AB végzés, Indokolás, 20. Előadó alkotmánybíró: Juhász Imre.

¹⁵ Csink Lóránt – Fröhlich Johanna: Mire lehet alkotmányjogi panaszt alapítani? A jogvédelem alapjául szolgáló alaptörvény-ellenesség és az Alaptörvényben biztosított jog fogalma. Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences Budapest ISSN 2064-4515. MTA Law Working Papers 2017/25. szám, 18-26. o.

¹⁶ Lásd részletesen jelen írás IV. fejezetében.

¹⁷ Siket Judit: A helyi, területi önkormányzatok közigazgatási autonómiája Magyarországon. PhD értekezés. Szeged 2017. 173., 191. o.

¹⁸ Patyi András: Egyes önkormányzati alapjogok viszonylagossága. Magyar Közigazgatás 1998. szeptember XLVIII. 9. szám 522. o. Patyi András az önkormányzatiság mibenlétének megítélésére utaló gondolata szerint, „...a jelenleg fennálló önkormányzati rendszerben az Alkotmány IX. fejezetében meghatározott önkormányzati

Alkotmány egykori rendelkezései közül viszont, többet átvett a sarkalatos új önkormányzati törvény (Magyarország helyi önkormányzatairól szóló 2011. évi CLXXXIX. tv., röviden: Möt.v.).¹⁹ A korábbi Alkotmány 43. § (2) bekezdése tartalmazta az önkormányzati jogok bírósági, alkotmánybírósági védelmére vonatkozó rendelkezéseket, míg az Alaptörvénybe nem került be ez a garanciális szabály. Az Möt.v. tartalmazza az Alaptörvényben nevesített feladat- és hatáskörök jogszerű gyakorlásának bírósági, alkotmánybírósági védelmét.

III. Élhet-e állami szerv alkotmányjogi panasszal?

A 3091/2016. (V. 12.) AB határozatban az Alkotmánybíróság egy bírósági ügy kapcsán választ adott arra a kérdésre, hogy van-e egy állami szervnek jogosultsága alkotmányjogi panasz előterjesztésére. A bírák többsége úgy foglalt állást, hogy ha nincsenek közhatalmi jogosítványai, akkor igen.²⁰

Az Alkotmánybíróság teljes ülése alkotmányjogi panasz tárgyában – Dr. Czine Ágnes alkotmánybíró párhuzamos indokolásával, valamint Dr. Dienes- Oehm Egon és Dr. Stumpf István alkotmánybírók különvéleményével – 2016. május 3-án meghozott határozatával elutasította a Fővárosi Ítéltábla 7.Pf.21.563/2013/7. számú közbenső és részitélete, valamint a Kúria, mint felülvizsgálati bíróság Pfv.III.21.113/2014/4. számú közbenső ítélete elleni alkotmányjogi panaszt.

A Magyar Honvédség Egészségügyi Központ képviselőjében eljáró jogtanácsos az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény (a továbbiakban: Abtv.) 27. §-a szerinti alkotmányjogi panaszt terjesztett elő, kérve a Fővárosi Ítéltábla közbenső és részitélete, valamint a Kúria, mint felülvizsgálati bíróság közbenső ítélete alaptörvény-ellenességének megállapítását és megsemmisítését.

Az alkotmányjogi panasz alapjául szolgáló ügyben egy házaspár gyermeke kórházi kezelés során elhunyt, ami a szülők (a per I. és II. rendű felperese) szerint orvosi műhibára volt visszavezethető, ezért 3–3 millió forint nem vagyoni kár egyetemleges megfizetésére kérték kötelezni a per I. rendű alperesét, a per II. rendű alperesét, és a Magyar Honvédség Egészségügyi Központot (a per III. rendű alperese). A perben első fokon eljáró Fővárosi Törvényszék 6.P.25.850/2010/51. számú közbenső és részítéletében megállapította a II. rendű alperes kártérítési felelősségét (a megfelelő orvosi vizsgálat el nem végzése miatt), ugyanakkor az I. és III. rendű alperessel szemben előterjesztett keresetet elutasította. A Fővárosi Ítéltábla 7.Pf.21.563/2013/7. számú közbenső és részítéletével az elsőfokú bíróság közbenső és részítéletét részben megváltoztatta és megállapította, hogy a II–III. rendű alperesek egyetemleges kártérítési felelősséggel tartoznak a felpereseket ért kárért. A Kúria, mint felülvizsgálati bíróság - Pfv.III.21.113/2014/4. számú közbenső ítéletével - a jogerős közbenső és részítélet felülvizsgálattal támadott közbenső ítéleti rendelkezését hatályában fenntartotta.

A perben III. rendű alperes 2015. március 4-én alkotmányjogi panasszal fordult az Alkotmánybírósághoz. Álláspontja szerint, az alaptörvényellenesnek vélt és megsemmisíteni kért bírósági határozatok sértik az Alaptörvény indítvánnyal érintett alábbi rendelkezéseit: „„R) cikk (2) Az Alaptörvény és a jogszabályok mindenkire kötelezőek.”

---

alapjogok tényleges érvényesülése ... szükséges ahhoz, hogy valamely közigazgatási szervezetet helyi önkormányzatnak minősíthessünk.”

¹⁹ Patyi András: Gondolatok a magyar helyi önkormányzati rendszer általános szabályairól. Deli Gergely – Szoboszlai-Kiss Katalin (szerk.): Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére. Universitas – Győr Nonprofit Kft. 2013. 380. o.

²⁰ Alapjogi jogalanyiség - Májusi Ab-mustra. <https://www.jogiforum.hu/hirek/36008> (2019. június 12.)

-,XXVIII. cikk (1) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy az ellene emelt bármely vádat vagy valamely perben a jogait és kötelezettségeit törvény által felállított, független és pártatlan bíróság tisztességes és nyilvános tárgyaláson, ésszerű határidőn belül bírálja el. [...] (7) Mindenkinek joga van ahhoz, hogy jogorvoslattal éljen az olyan bírósági, hatósági és más közigazgatási döntés ellen, amely a jogát vagy jogos érdekét sérti.”

-,25. cikk (1) A bíróságok igazságszolgáltatási tevékenységet látnak el. A legfőbb bírósági szerv a Kúria. [...] (3) A Kúria a (2) bekezdésben meghatározottak mellett biztosítja a bíróságok jogalkalmazásának egységét, a bíróságokra kötelező jogegységi határozatot hoz.”

-,26. cikk (1) A bírák függetlenek, és csak a törvénynek vannak alárendelve, ítélezési tevékenységükben nem utasíthatóak. A bírakat tisztségükből csak sarkalatos törvényben meghatározott okból és eljárás keretében lehet elmozdítani. A bírák nem lehetnek tagjai pártoknak, és nem folytathatnak politikai tevékenységet.”

-,28. cikk A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józanésznek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.”

Az Alkotmánybíróságnak (az ügyrendjében meghatározottak szerinti tanácsban eljárva) döntenie kell az alkotmányjogi panasz befogadásáról. A tanács mérlegelési jogkörében vizsgálja az alkotmányjogi panasz befogadhatóságának törvényben előírt tartalmi feltételeit, jogorvoslat kimerítését, valamint egyéb feltételeket.

Az Alkotmánybíróság elsőként azt vizsgálta, hogy az indítványozó jogosult-e alkotmányjogi panasz előterjesztésére. Az Alkotmánybíróság főtárgya ugyanis 2015. május 26-án kelt levelében – hivatkozva a 3307/2012. (XI. 12.) AB végzésre – arról tájékoztatta az indítványozót, hogy „hatósági jogkörrel rendelkező állami szervként nincs indítványozói jogosultsága”. Az indítványozó 2015. július 7-én kelt válaszlevelében kifejtette, hogy mind az egészségügyről szóló törvény, mind a Honvédelmi Miniszter által kiadott alapító okirata szerint egészségügyi szolgáltatást nyújtó egészségügyi intézmény, amely e tevékenysége körében közhatalmi jogosítványt nem gyakorol. Nem tekinthető tehát olyan állami szervnek, amely indítványozói jogosultságát kizárná.

Mindezekre tekintettel az Alkotmánybíróság szükségesnek látta áttekinteni az állami szervek indítványtételi jogosultságával kapcsolatos gyakorlatát.

Az Alkotmánybíróság először a 23/2009. (III. 6.) AB határozatban (a továbbiakban: Abh.) foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy az állam (és az állami szervek) fordulhatnak-e alkotmányjogi panasszal az Alkotmánybírósághoz. Az adott ügyben azért merült fel az indítványozói jogosultság vizsgálatának igénye, mert az indítvány előterjesztője a Honvédelmi Minisztérium Közgazdasági és Pénzügyi Ügynöksége volt. Az Alkotmánybíróság hivatkozva az alkotmányjogi panasz jogintézményének jogorvoslati jellegére vonatkozó korábbi gyakorlatára, és az alapvető jogok rendeltetésére, azt állapította meg, hogy: „közhatalmi jogosítvánnyal felruházott állami szervnek nincs az államhatalommal szemben garanciákat jelentő olyan alkotmányos alapjoga, amely feljogosítaná alkotmányjogi panasz előterjesztésére”. (ABH 2009, 174, 188.) Az Alkotmánybíróság tehát, amiatt utasította el az indítványozó alkotmányjogi panaszát, mert „az hatósági jogkörrel rendelkező állami szerv volt, és mint ilyen nem tudott igazolni olyan alapjogi sérelmet, amely megalapozta volna indítványozói jogosultságát.”

A 240/D/2009. AB végzésben a Köztársasági Örezred által előterjesztett alkotmányjogi panaszt utasította vissza az Alkotmánybíróság, szintén az Abh.-ban megfogalmazott indokra hivatkozva. A végzés szerint az a következtetés vonható le, hogy „főszabály szerint az alkotmányjogi panasz intézménye az alapjogok védelmének eszköze, és nem alkalmazható abban az esetben, ha az államhatalommal szemben védelmet nem élvező személy – tipikusan egy közhatalmat gyakorló szerv – az indítványozó. Ebből következően

még az alanyi jogok érvényesítését garantáló perbeli jogképeség sem jelenti szükségképpen azt, hogy a közhatalmi szervet megilleti az alkotmányjogi panasz – mint speciális jogorvoslat – előterjesztésének lehetősége.”

A – főtitkár által hivatkozott – 3307/2012. (XI. 12.) AB végzés alapjául szolgáló ügyben, a Nemzeti Adó és Vámhivatal terjesztett elő alkotmányjogi panaszt, mivel egy adó-végrehajtási eljárásban elrendelt lefoglalást a bíróság feloldott. A visszautasítás okaként az Alkotmánybíróság – megerősítve az Alaptörvény hatálybalépése előtti gyakorlatát – az Abtv. 51. § (1) bekezdése szerinti indítványtételi jogosultság hiányát jelölte meg. A végzés szerint állami szerv nem lehet az Abtv. 27. §-ában említett alaptörvényben biztosított jog alanya, akkor sem, ha jogi személy. Az Alaptörvény I. cikk (4) bekezdése értelmében ugyan a törvény alapján létrehozott jogalanyok számára is biztosítottak azok az alapvető jogok [...] amelyek természetüknél fogva nem csak az emberre vonatkoznak, de az Abh. szerint közhatalmi jogosítvánnyal felruházott állami szervnek nincs alapjoga, így indítványtételi jogosultsága sem – állítja a végzés.

Az Alkotmánybíróság először is rámutat, hogy az Abh. meghozatalakor a régi Abtv. volt hatályban. A régi Abtv. szerint alkotmányjogi panasz előterjesztésére csak abban az egy esetben volt lehetőség, ha – egyedi ügyben – az Alkotmányban biztosított jog sérelmét alkotmányellenes jogszabály alkalmazása okozta.

Az Alkotmányon alapuló, korábbi alkotmánybírói gyakorlat szerint az állam nem rendelkezik – nem is rendelkezhet – alapjogokkal, hiszen „az alapjog lényege az embereknek (szűkebb körben a jogi személyeknek) biztosított, az államhatalommal szembeni autonómia, lényegében a szabadság olyan köre, amelybe az állam nem léphet be és egyúttal garantálja, hogy más se léphessen be. Az alapjog tehát másokkal, vagy az állammal szemben tételezhető, de az alapjog háborítatlanságának biztosítása kétség kívül az állam feladata.”

Az Alaptörvény I. cikk (4) bekezdése viszont egyértelműen rögzíti, hogy „a jogi személyeket is megilletik azon alapjogok – és nyilván azok védelme is –, amelyek természetüknél fogva nemcsak a természetes személyekre vonatkoznak, hanem nagyon szűk körben ugyan, de az államot, az állami szerveket, és az önkormányzatokat is megillettik.”

Az Alkotmánybíróság szerint, tipikusan azon alapvető jogok sorolhatóak ide, amelyek az állam és állami szerv, mint magánjogi jogalany vonatkozásában értelmezhetőek. Ennek feltétele, hogy az állam ne közjogi, hanem magánjogi jogalanyként vegyen részt az adott jogviszonyban.

Az állam és az állami szervek sajátja, hogy alapesetben hatósági jogkörben eljárva a közhatalmi jogviszony alanyaiként lépnek be egy jogviszonyba. A vonatkozó bírói gyakorlat szerint azonban amennyiben a közigazgatási szerv és a másik fél viszonyára nem az alá-fölérendeltség, hanem polgári jogi értelemben vett mellérendeltség a jellemző, nem beszélhetünk közhatalmi jogviszonyról. Ezekben az esetekben a közigazgatási szerv polgári jogi viszonyba lép – példának okáért eladóként, vevőként, bérbe adóként –, ezért magatartása nem minősül hatósági jogkörben tett igazgatási cselekménynek.²¹

A polgári jogi jogviszonyban megjelenő állam, állami szerv az Alkotmánybíróság gyakorlatában is fellelhető. Az Alkotmánybíróság szerint is különbséget kell tenni az állam, mint közhatalmi entitás és az állam, mint tulajdonos között. Amennyiben ugyanis az állam közhatalmi eszközeivel élve önmaga (mint tulajdonos) számára előnyösebb – jogi, gazdasági – környezetet teremt a gazdasági élet többi szereplőjéhez képest, az alkotmányellenes diszkriminációhoz vezethet.²² Ebből azonban levonható az a következtetés is, hogy

²¹ Korábban a Legfelsőbb Bíróság KK 6. számú állásfoglalása tartalmazta, ma a 1/2011. (V. 9.) KK vélemény foglalja össze az irányadó bírói gyakorlatot.

²² 1814/B/1991. AB határozat, ABH 1994, 513, 514.; 59/1992. (XI. 6.) AB határozat, ABH 1992, 272, 273.; 39/1992. (VII. 16.) AB határozat, ABH 1992, 235, 238., 1336/B/1997. AB határozat, ABH 2003, 1025, 1030., megerősítette a 11/2013. (V. 9.) AB határozat, Indokolás [37].

amennyiben az állam tulajdonosi minőségben lép be egy jogviszonyba, akkor őt magánjogi jogalanyként kell kezelni és nem közhatalmi szervként. A jogosultság létét vagy hiányát ugyanis az alapozza meg, hogy az alapul fekvő jogviszonyban az állam, az állami szerv magánjogi jogalanyként, vagy közhatalmi szervként járt-e el.

Az állami szerv, mint jogi személy a magánjogi jogviszonyok alanyaként értelemszerűen főként kötelmi, dologi jogi viszonyokban jelenik meg félként. Ebből következően elsősorban az Alaptörvénybe foglalt azon alapjogok sérelme – és védelme – merülhet fel e körben, amelyek a vagyoni jogi viszonyok alkotmányos kereteit jelenítik meg. Nyilvánvalóan ide sorolható a szerződési szabadság, amely az Alkotmánybíróság szerint ugyan nem alapjog, de olyan alkotmányos jog, amelyre alkotmányjogi panasz alapozható. A 33/2015. (XII. 3.) AB határozat pedig rögzítette, hogy a szerződési szabadság részben az Alaptörvény tulajdonhoz való jogot garantáló XIII. cikk (1) bekezdéséből következik.²³

Kétségtelen, hogy az államot – végrendeleti vagy törvényes – örökösnek meg kell illetnie az örökléshez való jognak is²⁴. Azok az alkotmányos jogok is megilletik, amelyek mindenki számára biztosítják a bírói jogvédelmet, eljárási garanciákat, így az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből fakadó tisztességes eljárás, illetve a jogorvoslathoz való jog.²⁵

Összességében az Alkotmánybíróság megvizsgálta tehát azt a kérdést, hogy állami szervek jogosultak-e (és ha igen, milyen feltételek mellett) alkotmányjogi panasz előterjesztésére. Ennek során megállapította, hogy mivel az indítványozó egészségügyi szolgáltatónak nincsenek közhatalmi jogosítványai, így van indítványtételi jogosultsága. Az Alkotmánybíróság nem találta megalapozottnak az alkotmányjogi panaszt, mert önmagában az, hogy a bíróság jogértelmezése és az általa levont következtetések nem esnek egybe az indítványozóéval, nem vet fel alkotmányossági problémát. A határozathoz Dr. Czine Ágnes párhuzamos indokolást csatolt, amelyben kifejtette: állami tulajdonú magánjogi jogalany alaptörvényi jogai esetében az ad iránymutatást, hogy az alkotmányjogi panasz benyújtójának van-e védendő autonómiája, illetve funkcionálisan milyen tevékenységet lát el, milyen feladat- és hatáskör ellátására vagy magánjogi cél megvalósítására hozták létre. Dr. Dienes-Oehm Egon és Dr. Stumpf István különvéleményükben azt javasolják, hogy az Alkotmánybíróságnak ki kellene dolgoznia azt az összetett szempontrendszert, ami alapján az alapjogi jogalanyiség kérdése megítélhető. Az előadó alkotmánybíró Dr. Juhász Imre volt.²⁶

IV. Jegybanki panasz – az Alkotmánybíróság 23/2018. (XII. 28.) AB határozata

Az Alkotmánybíróság teljes ülése, 2018. december 11-én alkotmányjogi panasz tárgyában – Dr. Pokol Béla, Dr. Szabó Marcel és Dr. Varga Zs. András alkotmánybírók párhuzamos indokolásával, valamint Dr. Czine Ágnes, Dr. Dienes-Oehm Egon, Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó, dr. Salamon László, dr. Schanda Balázs, Dr. Stumpf István és Dr. Szalay Péter alkotmánybírók különvéleményével, eladó alkotmánybíró: Dr. Sulyok Tamás – megállapította, hogy a Kúria Kfv.I.35.676/2017/10. számú ítélete alaptörvény-ellenes – sérti az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdését –, ezért azt megsemmisítette. Az indítványozó Magyar Nemzeti Bank (MNB) alkotmányjogi panaszt nyújtott be a Kúria és a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság ítéletei ellen, amit az Alkotmánybíróság megalapozottnak talált. A határozat indokolása szerint a megtámadott bírói döntés önkényessé vált, mert kilépett abból a jogértelmezési keretből, amelyet számára az Alaptörvény előírt.

²³ 33/2015. (XII. 3.) AB határozat, Indokolás [25]–[26].

²⁴ Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdés

²⁵ Az Alkotmánybíróság 3091/2016. (V. 12.) AB határozata

²⁶ Alapjogi jogalanyiség, i.m. <https://www.jogiforum.hu/hirek/36008> (2019. június 12.)

Meglátásom szerint, az Alkotmánybíróság a 23/2018. (XII. 28.) AB határozatával szembe ment saját (2016 óta fennálló) gyakorlatával, mivel a bírák többsége nem vette figyelembe, hogy a közhatalmi szerepkörben megjelenő indítványozónak nincs indítványozói jogosultsága.

Érdemes kiemelni és elemezni a határozathoz fűzött egyes párhuzamos indokolásokat és különvéleményeket, amelyek jól mutatják, hogy a döntés nem teljes konszenzusban született.

Dr. Pokol Béla alkotmánybíró párhuzamos indokolásában²⁷ kifejtette, hogy támogatja a határozat rendelkező részének megsemmisítő döntését, de az indokoláshoz egy korrekciót és egy kiegészítést tart szükségesnek. „A bírósági eljárásokban fegyveregyenlőség van, és az állami szerv a peres félként elveszti hatalmi szerepét, sőt, mint más hatalmi ághoz tartozó szervezet épp hogy hátrányban lehet a bírói hatalom fennhatósága alá kerülve. Így az alkotmánybírói testületnek alapvető feladata, hogy bírósági eljárást ellenőrizze a tisztességes bírósági eljáráshoz való jog garanciális elveinek fényében az állami szervek peres félként részvétele esetén is.”

Dr. Varga Zs. András alkotmánybíró párhuzamos indokolásában²⁸ olvashatjuk, hogy a többségi határozat rendelkező részével és indokolásával egyetért, de szükségesnek tartotta volna, hogy az indokolásban az Alkotmánybíróság elvi élel jelentse ki, hogy költségvetési szerv és közigazgatási vagy közigazgatási jogkörben eljáró szerv is jogosult az Abtv. 27. §-a szerinti alkotmányjogi panasz benyújtására. „A közigazgatási per és a kártérítési (polgári) per lényege az, hogy abban az állami intézmény (alperesként) már nem közhatalma birtokában jár el, hanem ugyanolyan jogokkal rendelkezik, mint a felperes (magánszemély vagy nem állami jogi személy). A perben a közhatalmat nem a felek bármelyike, hanem a bíróság képviseli és gyakorolja. Ha az Alkotmánybíróság az egyik féltől megtagadja az alkotmányos védelmet arra hivatkozva, hogy a per előtt (a perre okot adva) közhatalmat gyakorolt, akkor ezzel a hatalommegosztást tagadja.”

Dr. Czine Ágnes alkotmánybíró, a közhatalmi funkcióra (is) utalva alkotta meg különvéleményét²⁹, amelyben kifejtette, hogy nem ért egyet a rendelkező részben foglalt döntéssel. „Az adott ügyben hangsúlyosan merül fel a közhatalmi jogkört gyakorló állami szerveknek az Abtv. 27. §-án alapuló indítványozói jogosultsága (...)” Az Alkotmánybíróság gyakorlata az Alaptörvény hatályba lépése előtt következetesen érvényesítette, hogy „közhatalmi jogosítvánnyal felruházott állami szervnek nincs az államhatalommal szemben garanciákat jelentő olyan alkotmányos alapjoga, amely feljogosítaná alkotmányjogi panasz előterjesztésére”.³⁰ „Az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatályba lépése előtt kialakított értelmezését a 3091/2016. (V. 12.) AB határozatban pontosította, és megállapította: „A polgári jogviszonyban félként fellépő állami szervnek, e jogai védelmében indított peres eljárásban ugyanolyan jogokat kell élveznie, mint a másik félnek (...). Az Alkotmánybíróság indokolása szerint ugyanis a polgári perben „a magánjogi jogalany állam közhatalmi jellege nem jelenik és nem is jelenhet meg, így mellérendelt jogalanyként semmiféle többletjogok nem illetik meg, ugyanakkor kevesebb joggal sem rendelkezhet, mint az ellenérdekű felek. Ebből következően azok az alkotmányos jogok is megilletik, amelyek mindenki számára biztosítják a bírói jogvédelmet, eljárási garanciákat, így az Alaptörvény XXVIII. cikk (1) bekezdéséből fakadó tisztességes eljárás, illetve a jogorvoslathoz való jog”. Kifejtette

²⁷ 23/2018. (XII. 28.) AB határozat [35].

²⁸ 23/2018. (XII. 28.) AB határozat [46].

²⁹ 23/2018. (XII. 28.) AB határozat [49]-[66].

³⁰ [23/2009. (XI. 12.) AB határozat, ABH 2009, 174, 188.]. Az Alkotmánybíróság gyakorlata ugyanis azon az elvi megfontoláson alapult, hogy „[a]z alkotmányjogi panasz az Alkotmányban szabályozott alapvető jogok védelmének eszköze, amely alapvető jogok rendeltetése az, hogy az államhatalommal szemben alkotmányos garanciákat teremtsenek az állampolgár, az egyén vagy egy közösség jogainak védelmére, cselekvési autonómiájának biztosítására” [65/1992. (XII. 17.) AB határozat, ABH 1992, 289, 291.]”

továbbá, hogy az Alkotmánybíróság e szempontoknak megfelelően döntött a 3167/2018. (V. 16.) AB végzésben. Ennek indokolásában rámutatott, hogy „az indítványozó Magyar Nemzeti Bank az Alaptörvényben nevesített állami szerv, amely sarkalatos törvényben meghatározottak szerint felelőse a monetáris politikának, ugyanakkor feladatai közé tartozik a pénzügyi közvetítőrendszer felügyelete is.” Véleménye szerint, az adott ügyben közhatalmi szerepkörben megjelenő indítványozónak nem volt indítványozói jogosultsága, így az Alkotmánybíróság indokolatlanul tért el az elmúlt években kialakított gyakorlatától.³¹

A közhatalmi funkcióra történő utalás tekintetében továbbá meg kell említeni Dr. Hörcherné dr. Marosi Ildikó alkotmánybíró különvéleményét³², Dr. Schanda Balázs alkotmánybíró különvéleményét³³ és Dr. Stumpf István alkotmánybíró különvéleményét³⁴ is.

V. Záró gondolatok

Összegzésként elmondható – amit az Alkotmánybíróság a 3091/2016. (V. 12.) AB határozatban is kifejtett –, hogy „amennyiben kétség merül fel az indítványozói jogosultság fennállását illetően, a Testületnek – esetről-esetre – meg kell vizsgálnia, hogy az állam, az állami szerv az adott ügyben magánjogi jogalanyként járt-e el, azaz e minőségében jelent-e meg félként az alapul fekvő jogviszonyban, és ehhez képest kell döntenie az indítvány befogadhatóságáról. E vizsgálat során figyelemmel kell továbbá lenni az indítványozó szerv alkotmányos szerepére és ebből fakadó alapjogvédelmi funkciójára is.” Az indítványozói jogosultság tekintetében, különbséget kell tenni az állam, a közhatalmat gyakorló állami szervek és az általuk létrehozott jogalanyok között. Az Alkotmánybíróság (2016-os) álláspontja szerint ugyanis „egyértelmű, hogy az állam, vagy annak szervei által létrehozott olyan jogi személyek, amelyek közhatalmat nem gyakorolnak, nem zárhatóak el az alkotmányjogi panasz igénybevételétől.”³⁵

Ez mindenképpen előrelépés, hiszen többek között, amíg egy 2014-es döntés³⁶ meg sem vizsgálta pl. az indítványozó önkormányzat alapjogi jogosultságát³⁷ (más okokra hivatkozva utasította el az előterjesztett panaszt), addig 2016-ban a testület már ezen túlmenve világosan kimondta, hogy önkormányzat is élhet³⁸ alkotmányjogi panasszal, feltéve, hogy az

---

³¹ 23/2018. (XII. 28.) AB határozat [57].

³² 23/2018. (XII. 28.) AB határozat [88]-[94].

³³ 23/2018. (XII. 28.) AB határozat [100]-[105].

³⁴ 23/2018. (XII. 28.) AB határozat [111].

³⁵ Az Alkotmánybíróság a 3091/2016. (V. 12.) AB határozata

³⁶ 3178/2014. (VI. 18.) AB végzés

³⁷ Naszradi Georgina: Alkotmányjogi panasz a magyar alapjogvédelem rendszerében. Doktori értekezés tézisei. Pécs, 2016. 7-8. „Az Alkotmánybíróság gyakorlata nem teljesen egyértelmű abban, hogy az önkormányzatok alkotmányjogi panasz indítványok benyújtására jogosultak lehetnek-e. Volt olyan ügy, amelyben megállapította a Testület, hogy az Alaptörvény nem tartalmaz önkormányzati alapjogokat, ugyanakkor befogadta az indítványt abban az esetben, ha az ügy alapjául szolgáló bírósági eljárásban az önkormányzat félként szerepelt, és nyilvánvalóan érintettnek tekinthető. Az érintettséggel összefüggésben viszont megjegyezhető, hogy az alapjogi jogosultság az alapjogi érintettség feltétele, tehát annyiban vizsgálható valamely személy vagy szerv adott ügyben való alapjogi érintettsége, amennyiben az Alkotmánybíróság elismeri, hogy az adott alapjog alanya lehet. Amikor tehát a Testület az önkormányzatot érintettként kezeli, implicite azt is elismeri, hogy az önkormányzat valamely alapjog tekintetében alanyi jogok hordozója lehet.”

³⁸ A Kúria Kfv.IV.35.496/2018. számú határozatában kifejtette, hogy az alaptörvényi kötelezések – így a 28. cikk – a közigazgatási perben eljáró bírót arra kötelezik, hogy a nyilvánvaló alaptörvényi összefüggéseket vegye figyelembe akkor is, ha alaptörvényi hivatkozást a beadványok nem tartalmaznak. Kifejtette továbbá, hogy az önkormányzatok ebben az ügytípusban – mivel az önkormányzat, mint felperes szolgáltatásszervezőként vesz részt, illetve nem a közhatalmi jogosítványai védelmében lép fel, ezért – hivatkozhat a tisztességes eljárásról való jog sérelmére.

ügyben mellérendelt jogalanyként és nem a közhatalom gyakorlójaként járt el.³⁹ Érdekesség, hogy az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában e szervezet alapjogi jogosultsága – független, autonóm státusza ellenére – egyértelműen kizárt, abban az esetben is, ha magánjogi jogviszony alanyként jelenik meg.⁴⁰

Mégis, ennek ellenére az Alkotmánybíróság a 2018-as⁴¹ döntésében szembe megy saját gyakorlatával, miszerint a bírák többsége nem vette figyelembe, hogy a közhatalmi szerepkörben megjelenő indítványozónak nincs indítványozói jogosultsága.

Egyetértek Dr. Stumpf István és Dr. Dienes-Oehm Egon alkotmánybírók különvéleményével⁴², hogy „az Alkotmánybíróságnak ki kellene dolgoznia azt az összetett szempontrendszer, ami alapján az alapjogi jogalanyiség kérdése egyértelműen megítélhető és így az indítványozói jogosultság az adott ügy körülményeit értékelve eldönthető. Ebből a szempontból alapvető, de nem kizárólagos jelentőséget kell kapnia többek között annak is, hogy az indítványozó (adott esetben közfeladatot ellátó jogalany) rendelkezik-e egy bizonyos alapjog érvényesítésére vonatkozó speciális funkcióval, és e funkció ellátásánál milyen önállóságot kapott a közhatalmi hatáskört gyakorló (központi) szervek viszonyában.”

Felhasznált irodalom

MOLNÁR András – TÉGLÁSI András – TÓTH J. Zoltán: A magánjogi és az alapjogi érvelések együttélése – feszültségek és dilemmák. *Jogelméleti Szemle* 2012/2. 88.

TÉREY Vilmos: Indítványozó-fogalom az alkotmányjogi panaszoknál. *Alkotmánybírósági Szemle* 2016/1. 108. o.

CSINK Lóránt – FRÖHLICH Johanna: Mire lehet alkotmányjogi panaszt alapítani? A jogvédelem alapjául szolgáló alaptörvény-ellenesség és az Alaptörvényben biztosított jog fogalma. *Magyar Tudományos Akadémia / Hungarian Academy of Sciences Budapest ISSN 2064-4515. MTA Law Working Papers* 2017/25. 18-26. o.

SIKET Judit: A helyi, területi önkormányzatok közigazgatási autonómiája Magyarországon. PhD értekezés. Szeged 2017. 173., 191. o.

PATYI András: Egyes önkormányzati alapjogok viszonylagossága. *Magyar Közigazgatás* 1998. szeptember XLVIII. 9. szám 522. o.

PATYI: Gondolatok a magyar helyi önkormányzati rendszer általános szabályairól. Deli Gergely – Szoboszlai-Kiss Katalin (szerk.): *Tanulmányok a 70 éves Bihari Mihály tiszteletére*. Universitas – Győr Nonprofit Kft. 2013. 380. o.

NASZLADI Georgina: Alkotmányjogi panasz a magyar alapjogvédelem rendszerében. Doktori értekezés tézisei. Pécs, 2016. 7-8. o.

Danderyds Kommun v. Sweden (Application no. 52559/99), In: Alastair Mowbray 2012. 30. o.

---

³⁹ 3149/2016. (VII. 22.) AB végzés

⁴⁰ Danderyds Kommun v. Sweden (Application no. 52559/99), In: Alastair Mowbray 2012. 30. o.

⁴¹ Az Alkotmánybíróság 23/2018. (XII. 28.) AB határozata

⁴² 3091/2016. (V. 12.) AB határozat, [78].

Magyarország Alaptörvénye (2011.április 25.)
Az Alkotmánybíróságról szóló 2011. évi CLI. törvény
Az Alkotmánybíróság ügyrendjéről szóló 1001/2013. (II. 27.) Tü határozat
39/1992. (VII. 16.) AB határozat
65/1992. (XII. 17.) AB határozat
1336/B/1997. AB határozat
23/2009. (III. 6.) AB határozat
3307/2012. (XI. 12.) AB végzés
3317/2012. (XI. 12.) AB végzés
11/2013. (V. 9.) AB határozat
13/2013. (VI. 17.) AB határozat
3178/2014. (VI. 18.) AB végzés
33/2015. (XII. 3.) AB határozat
20/2016. (X. 28.) AB határozat
3091/2016. (V. 12.) AB határozat
3149/2016. (VII. 22.) AB végzés
3179/2016. (IX. 26.) AB végzés
3005/2017. (II. 1.) AB végzés
3032/2017. (III. 7.) AB végzés
3048/2017. (III. 20.) AB végzés
23/2018. (XII. 28.) AB határozat
Legfelsőbb Bíróság KK 6. számú állásfoglalása és a 1/2011. (V. 9.) KK vélemény

Az alkotmánybíróság története.

URL: <https://alkotmanybirosag.hu/tortenete/> (2019.06.11.)

Alapjogi jogalanyiság - Májusi Ab-mustra.

URL: <https://www.jogiforum.hu/hirek/36008>(2019.06.12.)